

Librimuti magistri sunt: učebnice, literatúra, školské a výročné správy v dejinách Prešova a Slovenska

Prešov, 18. september 2020 – 18. december 2020

Gabriela OLŠAVSKÁ

Stalo sa už zvykom, že Štátna vedecká knižnica (ŠVK) v Prešove každoročne sprístupňuje svojim čitateľom a širšej verejnosti predovšetkým písomné pamiatky kultúrneho dedičstva, no nielen výlučne z vlastného fondu knižnice. Rovnako bola aj v septembri 2020 širokej verejnosti v priestoroch študovne starých sŕačiek sprístupnená odborná výstava *Librimuti magistri sunt (učebnice, literatúra, školské a výročné správy v dejinách Prešova a Slovenska)*. Odborná výstava čiastočne nadviazala na vedeckú konferenciu s názvom *Jazyk, učebnice a literatúra v dejinách Slovenska (školsťo – knižná kultúra – osobnosti)*, ktorá sa konala na pôde ŠVK v Prešove vo februári 2020 a ktorá bola venovaná problematike dejín školstva a učebníc. Samotnú výstavu bolo možné prezrieť si od 18. septembra do 18. decembra 2020. Otvorenie výstavy sa nieslo v znamení Dní európskeho kultúrneho dedičstva s tohtoročným mottom *Minulosť vzdeláva*.

Výstava (panelová) je tvorená textovou a obrazovou časťou a je doplnená o expozíciu – ukážky ŕačiek z fondov ŠVK v Prešove, obe časti sa vzájomne doplňajú.

V úvode textovej časti sú prezentované stručné dejiny školstva a pedagogiky na území Slovenska od najstarších čias až do roku 1945. Dôraz je predovšetkým kladený na hlavné medzníky vo vývoji slovenského školstva, ako napríklad školské reformy či zákonné články, ktoré determinovali školstvo na území dnešného Slovenska predovšetkým v období 18. a 19. storočia, avšak aj po vzniku Československa. Prezentované sú tu stručne jednotlivé typy škôl, ktorých existencia bola charakteristická pre to-ktoré obdobie. V ďalšej časti panelovej výstavy sa dozvieme o samotných učebniciach, o tom, čo sa podpisovalo pod ich formu a charakter v jednotlivých obdobiach. V textovej časti sú následne bližšie predstavené učebnice z obdobia formovania slovenského národa, ktoré nachádzame aj medzi vystavenými ukážkami. V tomto období sa po prvýkrát stretávame vo väčšej miere s učebnicami vydanými v slovenskom jazyku a jeho vývojových formách. Medzi učebnicami z tohto obdobia, zachovanými v historickom fonde ŠVK v Prešove, nachádzame učebnice zemepisu, dejepisu, náboženstva, šlabikáre, čítanky, učebnice matematiky, prírodopisu, najpočetnejšie zastúpené sú jazykovedné a gramatické ŕačky, ktoré odzrkadľujú vývoj jazyka a ktoré sa stali smerodajnými nielen pre jazykovedcov, ale aj pre výučbu jazyka. Okrem učebníc sú priblížené aj didaktické a pedagogické práce vydané v sledovanom období v slovenskom jazyku. V textovej, ale aj v expozícnej časti nachádzame aj učebnice vydané v Prešove, a to predovšetkým v období prvej republiky, ktoré vychádzali najmä v Stehrovom vydavateľstve či u Arpáda Kóscha. Medzi prešovskými ŕačkami je zaujímavá učebnica vydaná v roku 1915 v šarišskom nárečí. Rovnako je pozornosť venovaná aj prvorepublikovým čítankám, ktoré sú opísané z pohľadu počtu zachovaných exemplárov, autorstva, vydavateľov, ilustrácií či obsahu. Relevantným prameňom pre poznávanie dejín určitej školy, ale

aj školstva ako takého, sú školské výročné správy. Výročné správy z prostredia škôl tvoria podstatnú časť výstavy a stali sa súčasťou textovej časti aj vystavovaných tlačí. V historickom fonde ŠVK v Prešove sú zachované nielen výročné správy škôl z územia mesta Prešov, doložené sú aj výročné správy škôl z ďalších slovenských miest, ba dokonca aj iných miest niekdajšieho Uhorska či jeho pohraničia.

Medzi vystavenými tlačami taktiež nachádzame jazykové učebnice, gramatiky rôznych jazykov (latinčina, nemčina, viaceré slovanské jazyky), ktoré patria medzi najstaršie vystavené tlače. Predstavené sú aj učebnice prešovských pedagógov, predovšetkým pedagógov z prostredia evanjelického kolégia, ale tiež práce pedagógov pôsobiacich na katolíckych školách v Prešove, akými boli napríklad Jozef Ruby či Ján Csink. Viaceré vystavené práce v tejto sekcii už majú istý presah z učebníc do odborných prác, písaných predovšetkým v maďarskom, ale aj nemeckom či latinskom, výnimočne anglickom jazyku. Ďalšiu expozičnú časť tvoria učebnice národnostných menšín, rusínskej, ale napríklad aj rómskej, ktorá je zastúpená jednou tlačou. Vystavené sú tiež inorečové učebnice najmä pre stredné a vyššie školy z rozličných odborov, ktoré dokresľujú obraz o učebniciach a ktoré zároveň umožňujú záujemcovi komparovať učebnice z nášho prostredia s učebnicami vydanými v zahraničí.